

A. Kempisty

Odkrycie grobów skrzynkowych kultury amfor kulistych w miejscowości Sikórz pow. Płock

Ochrona Zabytków 10/4 (39), 286-287

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryc. 321. Fragment muru kościoła Nawiedzenia NMP w Warszawie z datą 1492.

Nasza data świadczy, że rozbudowa kościoła na trzynawowy w 2-gim okresie musiała nastąpić przed 1497 r. Może to być jednak zarówno data ukończenia rozbudowy, jak i wykonania robót malarskich w kościele. Pomocną do wyjaśnienia sprawy może być w znacznej mierze druga data, znana nam już tylko z fotografii, która znajdowała się jeszcze do niedawna na murach kościoła, a o której wspominał już Erndtel¹ w 1730 r. i ks. Kurowski² w 1842 r. Był to kamień w murze na zewnątrz prezbiterium nad skarpią przy zakrystii z wykutą datą 1492 i resztkami napisu, którego odczytanie było sporne. Charakter cyfr jest zbliżony do naszego napisu, ten sam typ czwórki, kropki po każdej cyfrze. Obie daty wydają się uwiecznieniem tej samej rozbudowy kościoła. Rok 1492 mógł być datą ukończenia murów prezbiterium, rok 1497 — wykonania wnętrza z robotami malarskimi.

Dalsze wnioski wiążą nasz napis z okresem 3-cim. Stan zachowania napisu i powierzchni tynków, na których go wykonano, jest bardzo dobry, tynki nie są nawet zabrudzone. Nie ma na nim żadnych późniejszych pobiałek, podczas gdy np. fragmenty polichromii, zachowane z 3-go okresu gotyku, pokryte są nieraz 3-krotną a nawet 4-krotną warstwą późniejszych pobiałek, nim zostały zamurowane w okresie baroku. Świadczy to wszystko o tym, że następna rozbudowa kościoła nazywana przez nas 3-cim okresem gotyku, w której napis zamurowano, musiała nastąpić w niedługim czasie po roku 1497.

A zatem, najprawdopodobniej już w pierwszych latach XVI w. został ukończony trzynawowy gotycki kościół Nawiedzenia NMP w tej postaci, którą staramy się mu przywrócić przy obecnych pracach konserwatorskich.

B. Trylińska

¹ Erndtel, *Varavia physice illustrata*, 1730.

² Kurowski, *Pamiętki Warszawy*, 1949.

ODKRYCIE GROBÓW SKRZYNKOWYCH KULTURY AMFOR KULISTYCH W MIEJSCOWOŚCI SIKÓRZ POW. PŁOCK

Na początku listopada 1957 roku oh. Czesław Gutry, dyrektor biblioteki im. Zielińskich w Płocku, zawiadomił Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, że we wsi Sikórz położonej około 16 km na północ od Płocka odkryto w czasie orki jesiennej zabytkowe groby zbudowane z wielkich głazów. Przeprowadzona przez archeologa inspekcja potwierdziła meldunek. Odkryte groby należą do kultury amfor kulistych, której ludność żyła na tych terenach u schyłku epoki neolitu. Dwa groby zostały częściowo rozkopane i zniszczone. Szczątki szkieletów nieliczne i pokruszone nie nadawały się do opracowania antropologicznego, a skorupy glinianych naczyń były już w znacznej części rozproszone i zagubione.

W połowie listopada 1957 r. dokonano pełniejszej inwentaryzacji znaleziska. Dzięki współpracy z Kursem Instruktorów Młodzieży Starszoharcerskiej udało się zorganizować ekipę, która dotarła do wsi Sikórz i w ciągu jednego dnia pracy oczyściła jeden grobowiec (bardziej zniszczony i rozkopany), wykonała rysunkową i fotograficzną dokumentację obiektu, zlokalizowała stanowisko na mapie 1:100.000 i sporządziła jego szkic sytuacyjny.

Odkryte dwa groby prawdopodobnie stanowią tylko część większego zespołu cmentarnego. Groby są wkopane w piasek stanowiący podłoże gliniastej gleby, panującej w rejonie Płocka na znacznych obszarach. Położone są na łagodnej pochyłości terenu opadającej ku wschodowi, gdzie przebiega krótka wodocą oraz w najgłębszym miejscu znajduje się bagniste zakłębienie, pokryte wodą zastojową.

Przebadany grób miał wymiary 380 x 220 cm licząc po zewnętrznej krawędzi obstawy, a wymiary wnętrza komory grobowej nie przekraczały 320 x 130 cm. Różnica między tymi obmiarami daje pojęcie o grubości i wielkości głazów zastosowanych do budowy grobu. Komora grobowa była nakryta od góry płaskimi płytami kamiennymi. Głębokość grobu mierzona od wierzchołków kamieni obstawy do dna grobu usytuowanego nieco powyżej podstawy tych kamieni, wynosi około 90 cm, mierzona zaś od powierzchni ziemi ornej — około 170 cm.

Podczas czyszczenia grobu udało się odnaleźć jeszcze wiele ułamków ceramiki, które skompletowały zbiór uratowany uprzednio.

Grób był ułożony mniej więcej zgodnie z kierunkiem wschód-zachód. Z powodu jednak zniszczenia jego inwentarza nie udało się stwierdzić ułożenia szkieletów.

Jak wynika z analizy materiału ceramicznego, grób był wyposażony w minimum 7 naczyń, zdobionych charakterystycznym dla kultury amfor kulistych ornamentem jodełkowym. Naczynia były różnych rozmiarów. Przeważa jednak typ amfory z cylindryczną szyjką, pokrytą ornamentem sznurowym, z wałeczkowatymi, przekłutymi poziomo uszkami. Jak wynika z relacji odkrywców, w grobie

tym znaleziono również krzemienną siekierkę lub klin krzemienny. Jednakże zabytku tego nie udało się odzyskać na miejscu. Ma on być dostarczony Konserwatorowi Zabytków.

Drugi grób odkryty przez tych samych znalców w czasie orki i później zasypany nie był dotychczas przebadany. Eksploracja jego odbędzie się na wiosnę lub w lecie 1958 r. Jak się wydaje jest on zorientowany prostopadle do osi grobu pierwszego. Z relacji odkrywcy wynika, że zawierał trzy szkielety, rzekomo pozostawione na miejscu przez odkrywcę.

Należy podkreślić, że odkrycie tego typu zabytku na terenie północno-zachodniego Mazowsza nie należy do odosobnionych. W powiecie płońskim i płockim znamy więcej grobów megalitycznych kultury amfor kulistych (Potyry, pow. Płońsk, Naruszewo, Kucice Nowe, pow. Płońsk, Gródkowo pow. Płock, i inne) nie mniej jednak na tle licznych znalezisk innych kultur grobowce megalityczne stanowią zawsze interesującą dla archeologa rzadkość.

Cmentarzysko z Sikorza stanowi cenny przyczynek do mapy archeologicznej Mazowsza, a jeśli uda się zrealizować zamiar Konserwatora Zabytków woj. warszawskiego i zabezpieczyć groby udostępnić je turystom, reprezentować będą ciekawe urozmaicenie szlaku turystycznego,

A. Kempisty

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA POLSKIEGO Z ZAKRESU HISTORII SZTUKI ZA OKRES OD 1951—1954 R.

WYSTAWY

Nowe Chiuy. Wystawa zorganizowana w ramach wymiany kulturalnej przez Komitet Współpracy Kulturalnej z Zagranicą w Muzeum Narodowym w Warszawie. Maj 1951, str. 31, il. 12. — Zawiera m. in. uwagi o sztuce chińskiej.

Stara i nowa sztuka chińska. „Przegl. Art.” 1951, nr 4, str. 65—70, il. nlb. — Fragment wstępu do katalogu wystawy „Nowe Chiuy”, omawiający szereg działań chińskiej twórczości artystycznej na przestrzeni wieków.

W. J., Wielka wystawa sztuki Chińskiej Republiki Ludowej. „Przegl. Art.” 1951, nr 6, str. 49—55, il. nlb. — Krótki zarys dziejów sztuki chińskiej w związku z wystawą w Muzeum Narodowym w Warszawie.

Katalog wystawy czechosłowackich sztuk plastycznych XIX i XX wieku. Warszawa (1954), (Wydawnictwo „Orbis” — Praha). — Katalog podaje krótkie wiadomości o szeregu artystów czechosłowackich i wymienia ich prace pokazane na wystawie.

Jerzy ZANOZIŃSKI, Wystawa sztuki hinduskiej. „Przegl. Art.” 1953, nr 6, str. 28—40, il. nlb. — Omówienie dzieł sztuki hinduskiej pokazanych na wystawie w Warszawie i Krakowie.

A. TICHOMIROW, Wystawa sztuki polskiej. „Przegl. Art.” 1952, nr 3, str. 7—14, il. nlb. — Omówienie wystawy sztuki polskiej w salach Akademii Sztuk ZSRR w Moskwie.

B. SURIS, Sztuka polskiego narodu. (Na podstawie materiałów Wystawy Polskiej Plastyki w Moskwie). „Przegl. Art.” 1953, nr 1, str. 59—68. — Krótkie omówienie rozwoju malarstwa polskiego w XIX i XX w. w oparciu o wystawę moskiewską.

Jerzy ZANOZIŃSKI, Pokłosie wystawy plastyki polskiej w Moskwie. „Przegl. Art.” 1952, nr 4, str. 43 i nast., il. nlb. — Przegląd krytyczny głosów autorów radzieckich w związku z wystawą polską.

Marian MORELOWSKI, Katalog wystawy „Rozkwit baroku na Śląsku 1650—1750 r.” (1952), str. 19 [maszynopis powielany]. — Spis wystawionych na wystawie zdjęć zabytków architektury, rzeźby i malarstwa z krótkimi informacjami dotyczącymi się tych dzieł.

M. MORELOWSKI, Wystawa wrocławska „Rozkwit baroku śląskiego 1650—1750”. „OZ” V, nr 3, 1952, str. 208—209. — Parę uwag o sztuce epoki baroku na Śląsku.

Wystawa jubileuszowa Aleksandra Gierymskiego 1850—1901. Centralne Biuro Wystaw Artystycznych, Oddział w Gdańsku, sierpień—wrzesień 1951, str. 30. (Wstęp — Juliusz Starzyński, Przewodnik po wystawie — A. Jakimowicz, M. Połębski). — Wstęp przynosi próbę odmalowania epoki działalności artysty, w przewodniku po wystawie znajdujemy życiorys Gierymskiego i omówienie jego działalności artystycznej. W końcu broszura daje spis prac malarza pokazanych na wystawie.

Alina CHYCEWSKA, Sztuka graficzna od XV—XX w. i jej rola społeczna. Wystawa w Muzeum Narodowym w Poznaniu. „Przegl. Art.” 1951, nr 3, str. 68—70, il. nlb.

Katalog Wystawy Polskiego Malarstwa Historycznego i Batalistycznego wieku XIX i XX, otwartej w stulecie Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie — MCMLIV, str. 38, il. nlb. — Oprócz katalogu obrazów praca przynosi dzieje Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych pióra Karola Estreichera.

J. PAGACZEWSKI, Ogólnopolska wystawa Mikołaja Kopernika w Krakowie. „OZ” VI, nr 1, 1953, str. 69—72, il. 71—76. — Wystawa w salach Collegium Maius.

Krajobraz i życie wsi polskiej. Malarstwo od poł. XIX do poł. XX w. artystów nieżyjących. Katalog wystawy. Grudzień—styczeń 1953—1954. Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych, Kraków, str. 47, il. nlb.

Malarstwo wielkopolskie 1520—1650, Katalog wystawy w opracowaniu Anieli SŁAWSKIEJ z przedmową Zdzisława Kepińskiego. Muzeum Narodowe w Poznaniu, Poznań 1952, str. 56, il. nlb. — Przedmowa zawiera uwagi na temat malarstwa w Polsce XVI i XVII w., dalsza część opracowania oprócz katalogu daje krótki rys dziejów malarstwa w Wielkopolsce w epoce objętej wystawą.

Wystawa obrazów wywiezionych przez hitlerowców z galerii wilanowskiej, uratowanych przez Armię Czerwoną i zwróconych Polsce. Muzeum